For Ide og Virkelighed.

Et Tidsskrift,

udgivet

af

R. Nielsen,

Bj. Bjørnson og Rud. Schmidt.

Aargang 1872. Første Bind.

Kjøbenhavn.

Otto B. Wroblewskys Forlag.

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

Karakter og Villie.

---

[489] Zoologisk betragtet, staaer Mennnesket paa det øverste Trin i Dyrenes Række og indtager sin Hædersplads foran Aber og Flagermus. Medens ældre Naturkyndige næsten over Evne anstrengte sig for at gjøre Kløften mellem Mennesket og de Umælende dyb og bred, har den nyere Videnskab med Forkjærlighed paaviist og indskærpet det naturlige Slægtskab mellem Dyr og Mennesker. Vistnok kan det ikke falde nogen fornuftig Naturforsker ind at nægte Mennesket fortrinlig Begavelse i Sammenligning med de øvrige Dyr, men Spørgsmaalet er, hvorledes det i Grunden staaer til med denne Begavelse, om den tyder paa noget Oprindeligt eller blot er en Gradforskjel. At et Menneske har klarere Bevidsthed og mere omfattende Forstand end en Hund, en Hest, en Ræv, en Elefant, for ikke at tale om Flagermus, er hævet over al Tvivl; men sammenligne vi nu en Ræv, der efter Alles Mening har, hvad man i dyrisk Forstand maa kalde et godt Hoved, med en Østers, der bogstavelig er hovedløs, saa er her igjen en betydelig Afstand. Og dog underholder Naturen Myriader af Individer, som,
[490] hvad Intelligensen angaaer, staae paa lavere Trin end en Østers. Antage vi nu, at alle levende Væsener paa Jordkloden oprindelig ere af een Slægt, at Organismerne fra Begyndelsen af omtrent have lignet hinanden, saa at de typiske Forskjelligheder først efterhaanden i Tidernes Løb ere blevne udviklede; forestille vi os, at der for Millioner Gange Millioner Aar siden har været en Periode, da Jordens ypperste Skabning var en Fisk, en underlig pantseret, tvetydig Fisk; at Fiskeavlen i Løbet af Millioner Aar tog saa mærkværdige Opsving, at den tvetydige Fisk, da den omsider døde, efterlod sig en talrig Familie af Fiskeøgler, Flyveøgler, Skildpadder, Iguanodonter og Krokodiler, der ligeledes vare tvetydige; at der saa igjen efter Forløb af Millioner Gange Billioner Aar indtraadte en Periode, da de gamle Firbeen avlede nye Firbeen, de Firbenede, vi kalde Pattedyr; at der blandt disse Firbenede herskede en saa alsidig Stræben, at nogle, der stræbte opad, bleve til Fugle, medens andre, der stræbte nedad, bleve til Mulvarpe; at der til allersidst fremkom et Moderdyr, saa dobbelt frugtsommeligt, at dets Unger endnu før Fødselen gik i to Retninger, saa at nogle fik ingen Hænder og bleve til Marsvin, men andre fik ingen Hale og bleve til Mennesker: saa have vi i løse Træk et Billede paa den gradvise Udvikling.

Det er i nærværende Sammenhæng ingenlunde vor Agt at gaae i Rette med de Naturkyndige om Slægters og Arters trinvise Dannelse i Jordklodens Udviklingshistorie; vi holde paa vor gamle Grundsætning, at de »hedenske, opblæste Videnskaber« (!),

uafhængige af »Dogmatiken«, maae have fuld Ret til at stille sig deres egne Opgaver og forfølge deres eget Maal efter egen Rettesnor. Skulde Fysikerne føle Trang til en høiere Rettesnor, skulde Videbegjærligheden friste dem til at gjøre dogmatiske *[491]* Indblik i Edens Have, for at nyde Beskuelsen af de to »absolut uensartede Træer« og see, hvordan Adam tog sig ud, før Rovdyrene endnu gik paa Rov: da beklager Filosofien, at den ikke har objektive Vink at tilbyde; de Videbegjærlige faae i et saa vigtigt Granskningens Anliggende at søge Raad hos Bisper og Theologer.

Saa glædeligt det end er, at Kjendskab til Naturlærens vigtigste Sandheder udbredes og optages i den almindelige Dannelse, saa beklagelig er igjen den Nutidens Overtro, at Forstaaelsen af det indvortes, sjælelige Liv skal undergives en naturvidenskabelig Maalestok, at Religion skal begrundes paa Zoologi, og Samvittigheden udledes af Fysiken. Det skal atter og atter indskærpes, at Videnskaben selv er uskyldig i denne Misforstaaelse. Den sande Videnskab holder sig strengt til Logikens Lov, at enhver Slutning nøiagtig maa svare til sine Præmisser. Heraf følger, at Præmisser, der udelukkende tilhøre Naturlæren, umulig kunne lede til Slutninger, hvis Præmisser tilhøre Aandslæren. Aandslæren tager sit Udgangspunkt i Menneskets Indre, dets Grundbevidsthed, dets væsenlige Selv; men Menneskets indre, væsenlige Selv er lige saa lidt en Gjenstand for Zoologien som for Geologien. Det skal indskærpes, at den moderne Aandsforvirring, hvis Trævlerødder grene sig i en uhyggelig Blanding af overfladiske Betragtninger og falske Slutninger, hidrører fra mislig Omgang med objektiv Viden; og saa har den fra første Færd af sin Grund i det gamle theologiske Bedrag, som kun skiftede Skin, da man opgav Pavens Autoritet for at give sig ind under Videnskabens.

Den indvortes Verden har sine Kjendsgjerninger lige saa fuldt som den udvortes. *[492]* Det er en klar, uomstødelig Kjendsgjerning, at Mennesket blandt alle levende Skabninger paa Jorden er den eneste, der har en Dom om sig selv, den eneste, der kan give sig et Navn og sige ved sig selv: jeg er et Menneske. I denne Dom ligger, at Mennesket er et Selv, et Jeg. Med dette Ord: Jeg, er der sat en uendelig Kløft imellem det klogeste Dyr og det dummeste Menneske. Vel kan et klogt Dyr under visse Omstændigheder udvise større Kløgt end et tænksomt Menneske, og i naturlig Forstand endog siges at staae langt over en Idiot; men det Blændende i den Art Sammenligninger er let at hæve. Naar man vil undersøge Forskjellen mellem Dyr og Menneske, er det dog virkelig en bagvendt Fremgangsmaade at stille et Dyr med sunde og et Menneske med syge Organer sammen eller betragte den Sikkerhed, Dyret har i sit Instinkt, som ensartet med den Forvisning, Mennesket først maa tilkæmpe sig ved Eftertanke og

mangesidig Overveielse. Nei, Spørgsmaalet lyder paa noget Andet: hvad er Dyret og hvad er Mennesket, naar vi see paa de oprindelige Anlæg? Dyret er en Sjæl uden Aand, Menneskesjælen er væsenlig Aand; fra dette Synspunkt er Naturgrændsen tydelig, utvetydig; Dyret er Sandsebevidsthed, Menneskets Væsen er Selvbevidsthed: dette Grændseskæl staaer fast, saalænge Dyret er Dyr, og Mennesket Menneske.

Men, siger man og beraaber sig paa Geologien, hele Dyreriget befinder sig jo i en gradvis Udvikling, en stille, langsomt opadskridende Bevægelse; om Millioner Gange Millioner Aar ville Dyrene stifte Stater, Faarene holde Rigsraad, Hestene studere Geologi, Hønsene emancipere sig, og Hanen galende sige Jeg til sig selv. Det er en
[493] mørk Tale, der ikke tør forstaaes bogstavelig. For det Første har Geologien ingen Forjættelse om, at de nulevende Dyreformer ville i en saa fjern Fremtid endnu være til paa Jorden; den leder os tvertimod til den Formodning, at de Arter og Slægter, vi kjende, maae, naar det store Vendepunkt indtræder, alle være uddøde. Det bliver da ganske vist ikke disse Dyr, der naae op til det Menneskelige, men andre Dyr, andre Heste, andre Høns, Heste med Aand, Høns med Selvbevidsthed! For det Andet er Hypothesen om den gradvise Overgang fra Dyr til Mennesker, hvad dens Rimelighed angaaer, saa rund som en Firkant. Thi lad os antage, at der kom en Tid, hvis det ikke strax kan skee om Millioner Gange Millioner, saa dog om Billioner Gange Billioner Aar — Geologien har jo Tiden for sig — da Dyrene virkelig fik Selvbevidsthed, hvad saa? Saa er den gradvise Overgang sprængt, der er skeet en Forvandling: Dyrene, hvorledes de for Resten see ud, ere ikke Dyr, men Mennesker. Lovgivende Faar og selvbevidste Høns ere Pjat; Heste med Aand maae være mere end Heste; hvorledes skulde vel Heste kunne blive Geologer?

Hvor uendelig dyb Forskjellen er mellem Dyrets og Menneskets Sjæl, kan Enhver overbevise sig om, der vil lægge nogen Vægt paa Karakter og Villie. Vel har Dyret Karakter, desværre ikke sjældent en mere konsekvent Karakter end et Menneske; men Grunden er let at opdage. Dyrets Karakter er en Naturbestemmelse, der ligger i dets Art; Dyret er fra Naturens Haand, hvad det skal og bør være. Dersom det, at leve overensstemmende med sin Natur, er Dyd, saa ere alle Dyr dydige; det er mere,
[494] end man kan sige om Menneskene. De, som ikke ret kunne faae Øie paa den egenlige Forskjel mellem Menneske og Dyr, hvad det Positive angaaer, gjøre vel i at begynde med det Negative. Thi Mennesket kan gjøre, hvad Dyret ikke kan, enervere sig selv og forspilde sit Liv; Mennesket kan hænge sig, skyde sig, »sprætte Maven op paa sig« og i det Hele udvise, som Lærebogen udtrykker det, »en Grumhed imod sig selv, hvorpaa der ikke findes Exempler blandt de vildeste Dyr«; her er en radikal

Forskjel. Mennesket har af Naturen ingen Karakter, men vel Karakteranlæg; dets eiendommelige Bestemmelse er, at det med selvbevidst Villie skal udvikle sine Anlæg og give sig selv sin Karakter: Karakteren er Menneskets virkelige Selv, og det virkelige Selv er i Villien.

Der er en hel Kreds af Livsspørgsmaal, hvis Behandling forkvakles i de almindelige Lærebøger, fordi deres mulige Løsning udelukkende beroer paa Karakterdannelse. Saaledes Spørgsmaalet om Villiens Frihed. De, der paastaae, at Villien, uafhængig af alle Naturtilskyndelser, kan vælge, beslutte og handle, som den vil, fare frem i Blinde. Forholdt det sig saaledes, at Villien kunde frigjøre sig fra alle Bevæggrunde, maatte det jo staae i Menneskets Magt at omskabe sit Væsen fra Grunden af og gjøre sit Sind og sine medfødte Anlæg til, hvad det skulde være. Erfaringen taler for eftertrykkelig mod en saa vild Vilkaarlighedslære, til at vi skulde spilde nogen Tid paa at gjendrive den. Men at gaae til den modsatte Yderlighed og gjøre Menneskets Villie til en naturbunden Yttring af et medfødt Sindelag, som kun Opdragelse, Vane og Andres Exempel i det Høieste kan tvinge ind under en vis Form og lede i en vis Retning, er endnu farligere, thi i denne Synsmaade er det noget Skuffende. At Villien maa have en Naturgrund, og at denne Naturgrund kan være forskjellig hos *[495]* de forskjellige Individer, er umiskjendeligt. Vi see det paa Børn. Et Barn paa fem à sex Aar kan i visse Belysninger staae for den opmærksomme Iagttager som en vel udrustet lille Person, der er i Færd med at give sig en Karakter; et stridt eller et blødt Sind, Heftighed, Sindighed, Dristighed, Frygtsomhed, Aabenhed, Indesluttethed, kort, de forskjelligste Tilsyneladelser snart af noget Ondt, snart igjen af noget Herligt og Godt komme, ofte paa en høist overraskende Maade, frem paa Sindets Overflade fra en dunkel Grund og i mangfoldige Afskygninger. Da enhver aandelig Virksomhed forudsætter en Naturbegavelse, og en Naturbegavelse ofte kan yttre sig meget tidlig, saa er der dem, der mene, at ogsaa Villien maa beroe paa en særegen Naturgave, at det stærke Sind nødvendig maa give en stærk Villie, det svage Sind en svag Villie, ja at man allerede kan see paa Individet i en meget ung Alder, om det nogensinde vil faae en Villie eller er bestemt til at gaae Livet igjennem i Omstændighedernes Ledebaand. Her have vi igjen en af disse halve Sandheder, som ved at udgives for hele blive til Usandheder. Saalænge man ensidig betragter Mennesket fra et zoologisk Standpunkt, er det jo ganske sandt, at det forholder sig med den driftagtige Villie som med det naturlige Mod. En har Løvens Natur og er modig, en Anden Harens Natur og er feig; En fik stærke Drifter, store Lidenskaber og blev til en Mand af Villie, en Anden fik kun en døsig Drift, et mat Sind og en lam Villie: det er, siger man, Naturbestemmelse

altsammen. Det høres ikke sjeldent, at den, der bliver overbevist om en vitterlig Uret,
[496] uvilkaarlig udbryder: »jeg vil slet ikke høre Noget; det er min Natur; jeg er nu en Gang saaledes og kan aldrig blive anderledes«. Der er i den Art Forsvar en egen Blanding af Trods, Fortvivlelse og Undskyldning, som vidner om, at Personen betragter sig selv zoologisk.

Den zoologiske Betragtning af Menneskets Villie staaer i nøie Forbindelse med den statistiske. Ogsaa af Statistiken udleder man Beviser mod Villiens Frihed, og Beviserne ere saa meget kraftigere, som de ligefrem kunne bygges paa Kjendsgjerninger og føres ved sikker Beregning. Naar man har en Tabel over de Handlinger, som igjennem en vis Aarrække have gjentaget sig, overensstemmende med Befolkningens Karakter i et vist Land, saa kan man med Bestemthed forudsige, hvad den frie Villie hos denne Befolkning maa ville udrette i det kommende Aar. Man kan ikke blot i Almindelighed forudsige, hvormange Selvmord, hvormange Ægteskaber og hvormange Tyverier, der ville indtræffe, men man kan gaae i det Enkelte og udregne, hvad Selvmord angaaer, hvormange der skulle hænge sig og hvormange der skulle drukne sig, samt i hvilke Maaneder de frie Individer ville foretrække Hængningen for Drukningen og omvendt; hvad Ægteskaberne angaaer, hvormange der ville gifte sig med Enker og hvorledes Antallet af dem, der gifte sig med gamle Enker, vil forholde sig til Antallet af dem, der gifte sig med unge; hvad Tyverierne angaaer, hvormange Marktyverier, hvormange Indbrudstyverier og hvormange Lommetyverier, den tyvagtige Villie i Aarets Løb vil udføre o. s. fremdl. Men kan man i Statistiken forud beregne Ægteskaber, Selvmord, Tyverier o. desl. med samme Sikkerhed, hvormed man i Astronomien kan beregne Sol-
[497] og Maaneformørkelser, saa synes jo heri at ligge et slaaende Bevis for, at Menneskets Karakter i det Hele er naturbunden som Dyrets, at den saakaldte menneskelige Frihed bevæger sig efter lige saa nødvendige Love, som Kloderne i Himmelrummet.

Til at blive hele dette Vilderede med Geologien, Zoologien og Statistiken kvit gives der kun een Udvei: bryde af, begynde forfra, tage Spørgsmaalet om Villiens Frihed for, hvad det er: ikke et Videnskabsspørgsmaal, men et Karakterspørgsmaal. Skal Forskjellen mellem Menneske og Dyr erkjendes for mere end en Gradforskjel, da er det ikke nok, at Mennesket opfatter sig som tænkende og falder i Tanker over den mærkværdige Lighed, der er imellem et Dyr og et Menneske. Mennesket maa fra Grunden af begynde med at besinde sig paa sin oprindelige Bestemmelse, tage sig sammen og søge sit egenlige Selv i Villien. Hvad Tænkning er, lære vi ved at tænke; men hvad Villie er, lære vi kun ved at ville. At ville er Selvets inderste Handling, den Handling, hvorved det hæver sig op af sin Naturgrund, sin Mulighed, frembringer sig

selv, gjør sig til noget Virkeligt, Eiendommeligt, Selvstændigt. Denne Handling gaaer ikke strax ud paa at faae Dette eller Hint udrettet i Verden, den retter sig ikke mod det Udvortes, det Objektive, men ubetinget mod det Indvortes, det Subjektive.

Der er i Nutiden to farlige Klipper, paa hvilke Individet let kan strande, naar det for Alvor skal til at bruge sin Villie og blive til Menneske, den ene er en misforstaaet Praxis, den anden en misforstaaet Theori. Den praktiske Misvisning er, at Villien uden dybere Selvbesindelse vender sig udad og haster med at faae Noget udrettet; *[498]* Handlekraften offres paa det Endelige i timeligt Erhverv og mange Slags borgerlige Forretninger. Saa fremkommer der Noget, der ligner et Selv, en Karakter, og dog er det hult inden i; thi dette Selv veed ikke, hvad det selv er, om det virkelig er Noget i sig selv eller blot et organisk Produkt af Muskler og Nerver. Det er uhyggeligt at see, hvorledes et Menneske kan anstrenge sig til det Yderste, for at vise Verden, hvor høit han elsker sit eget Selv, og naar saa Alting lykkes ham, og han med sit kjære Selv ret bilder sig ind at være ovenpaa, saa har han dog intet Selv. Hvor blev det af? Det blev borte for ham; det svandt hen i Forretninger, det gik under i det Udvortes. Men er den praktiske Misvisning farlig, da er den theoretiske endnu langt farligere. Theorien vil, at det tænkende Væsen ikke skal forhaste sig med det Udvortes, men fordybe sig i sig selv og besinde sig paa, hvad Villie er, før det begynder at ville. At ville er at tænke: den rene Villen er den rene Tænken. Saa sidder da Tænkeren hen og tænker: først det Objektive og saa det Subjektive, først Nødvendigheden og saa Friheden, først det Zoologiske og saa det Psykologiske; nu er Tanken i Metafysiken, nu i Ethiken, nu i Historien, nu i Statistiken; og hvad kommer der ud af det Hele? At det Subjektive er objektivt, at Frihed er Nødvendighed, at Selvet er en almindelig Tænken. Theorien er konsekvent; den ender som den begynder: den begynder med Tænken og ender med Tænken. Den objektive, almindelige Tænken er Alt, har Alt, tager Alt, drukner Alt, Tænkeren, Selvet, Villien, i evig Nødvendighed; saa er Villien tænkt, saa kan Tænkeren begynde at ville — tænke.

Først naar Frihedsspørgsmaalet forvandles til et Karakterspørgsmaal, er Alting *[499]* klart. Mennesket er ikke Menneske i samme Forstand, som Dyret er Dyr; Mennesket skal ved sin Villie gjøre sig til, hvad det væsenlig er, til virkeligt Menneske. Hvad det virkelige Menneske angaaer, er det ikke Ansigtet, de to Hænder og den opreiste Gang, der gjør Udslaget; nei, det er Villien: saadan en Villie, saadan et Menneske, saamegen Villie, saameget Menneske, hverken Mere eller Mindre. Fra dette Synspunkt er det da ogsaa let at komme til Rette med Zoologien. Villiesanlæget sætter Forskjel, en for Tid og Evighed gjældende Forskjel mellem Menneske og Dyr, men ingen Forskjel mellem

Menneske og Menneske, thi hvert Menneske har Gaven. Sindskræfter og Lidenskaber ere hos de forskjellige Mennesker høist forskjellige; men det at ville, eller rettere: det at *kunne* ville er fælles for alle Mennesker. Selvbevidsthed, Selvbestemmelse og Villie ere i Anlæget Et og det Samme. Her spørges ikke om, hvor stor Villiens Naturkraft er, thi den driftagtige, naturbundne Villie staaer unægtelig i Forhold til individuel Begavelse; men her spørges om Selvbestemmelsens indre Væsen, om Villiens Anstrengelse for at arbeide sig op til virkelig Villie. Lad et Menneske være nok saa skrøbeligt og faldet i nok saa mange Fristelser; dersom et saadant Menneske med god Samvittighed kunde sige til sig selv: jeg veed, at jeg ærlig har opbudt hele min Villies Kraft og gjort Modstand til det Alleryderste, da vilde dette Menneske midt i sin timelige Fornedrelse staae som et ophøiet Selv med en Villie mere heroisk end Alexanders, Cæsars eller Napoleons. Sagen er, naar det gjælder om at ville gjøre, hvad Selvet
[500] erkjender for ædelt og godt, eller at ville modstaae, hvad det erkjender for lavt og slet, at da den menneskelige Villie aldrig vil til det Yderste. Denne Svaghed, en ubegribelig Selvmodsigelse, er fælles for Helten og det ubetydeligste Menneske. Jo mere udviklet Villiesbevidstheden er hos et Menneske, desto dybere føler han, at han har gjort sig til en mere eller mindre forkvaklet Karakter, der bærer paa et Ansvar; jo Mindre der er i et Individ af et virkeligt Menneske, desto lettere stiller det sig tilfreds med Undskyldninger; jo dybere udviklet Mennesket er, desto Mere vil det have at bebreide sig selv. Selvbebreidelse, dette strenge Mærkeskjel mellem Dyr og Menneske, er et talende Vidnesbyrd om Frihedens Oprindelighed, om Villiens indre Uendelighed. Fra dette Synspunkt er det let at komme til Rette med Statistiken. Statistiken handler jo slet ikke om, hvad Menneskene kunne gjøre, men hvad de pleie at gjøre; den udpeger ikke de enkelte Individer og paastaaer, at disse Enkelte, hver især, uundgaaelig maae ville Dette eller Hint, tvertimod! om de Enkelte som Enkelte veed Statistiken Intet. Den tager Individerne mængdevis, betragter dem som Atomer i Massen og kommer saa ganske rigtig til et Gjennemsnitsresultat, som klarlig viser, at Individerne massevis, civiliserede som ucivilicerede, endnu ikke ere hele, men halve Mennesker.

At Spørgsmaalet om Villiens Frihed hænger paa det Nøieste sammen med Spørgsmaalet om Religion og Tro, vil vist Ingen nægte. Er nu Frihedsspørgsmaalet, oprindelig taget, ikke et Videnskabsspørgsmaal, men et Karakterspørgsmaal, da maa det Samme jo gjælde om Troesspørgsmaalet. »Viis mig din Tro af dine Gjerninger«, denne Sæt-
[501] ning, som, uagtet dens Sandhed er baade stor og klar, har vakt saamange Stridigheder, vildledt saamange Sjæle og forvirret saamange Hjerner, vil vel omsider kunne befries for al Misforstaaelse og stilles i sit rette Lys, naar det hedder: »*Viis mig din Tro af din*

Karakter!« Karakter er noget Mere end en Sum af Gjerninger, og dog høre Gjerninger med til en Speiling af den virkelige Karakter; Gjerningerne ere som Lineamenter i Karakterens Fysiognomi, men Karakteren selv er Inderlighed, er Aand og Væsen. Har det udhulet Katholicismen og slaaet Pietismen med aandelig Ufrugtbarhed at ville hænge sig i Gjerninger, da har den lutherske Orthodoxi tilvisse ogsaa maattet lide for at ville holde Gjerningerne udenfor Troens Væsen. Begge Afveie have deres Udgangspunkt i de theologiske Lovstridigheder, i hvilke en skolastisk Skarpsindighed er blevet fristet til at adskille det, som absolut maa være forenet i den religiøse Karakter. Det er fuldkommen sandt, hvad Luther har lært, at Troen er Væsen, at dette Væsen er Liv, at Livet er i Inderlighed en Guds Kraft til Salighed; men naar Inderlighedens Kræfter røre sig, saa komme Gjerningerne frem, og saa have vi Karakteren. Udelades Karakterfordringen, saa deler Bevidstheden sig almindeligvis i to Halvdele; den ene Halvdel tilhører Evigheden, den anden Timeligheden, og saa kan man igjen gaae forskjellige Veie. Kommer det slet ikke an paa Gjerninger, men kun paa Troen, da ligger det jo nær, at opfatte Troen som en Sag for sig; et Sindelag, der antager den rene Lære, lader sig opbygge af de i en Søndagskirke anordnede Ceremonier, og ved Siden heraf har sine Gjerninger i det Timelige, passer sit Embede, sin Næringsvei, lever med al borgerlig Retsindighed i det Borgerlige udenfor det Evige. Man har med *[502]* Rette gjort gjældende, at »de Kristne« nuomstunder ikke ere til at skjelne fra andre skikkelige Mennesker. Hvilken Forskjel er der vel i den dannede Verden mellem Jøder og Kristne? Jøderne gaae i Synagogen om Løverdagen, de Kristne gaae i Kirke om Søndagen; det er hele Forskjellen. Paa Høidepunktet af den nuværende europæiske Civilisation gives der — takket være den klassiske Intelligens — hverken Kristne eller Jøder eller Hedninger: vi ere alle neutrale Kulturmennesker. Men naar Intelligensen ikke tør opgive Religionen, uagtet den fra Gjerningerne adskilte Tro er for inderlig mat til at give sig virkelig Karakter i en virkelig Verden, saa er Følgen heraf en aandelig Uddøethed, der er saa meget mere ødelæggende for det indvortes Menneske som den ikke sjældent behager sig selv i den Indbildning, at man dog virkelig har Religion, naar man kraftig holder paa Statskirken og nærer en dunkel Respekt for Dogmerne. Hvorvidt en saadan Uddøethed kan gaae i en gammel Kultur, og hvor let den lader sig forene med en indbildt Agtelse for noget Helligt, Idealt og Ophøiet, derpaa er følgende Exempel et talende Bevis.

Missionæren Hue fortæller[1)], hvor overordenlig vanskeligt det er at gjøre Proselyter for Kristendommen i Kina, da Indifferentismen, den religiøse Karakterløshed, er

[1)] *L'empire chinois* 1, 173; jvfr. Oscar Ræder: »Historiske Love«. Kbhvn. 1871, S. 20—21.

saa stor, at Intet kan overvinde den. Det er langt fra, at Missionæren kun modtages med Vrede; tvertimod! Kineseren hører paa den Fremmede med Fornøielse; det in-
[503] teresserer ham og vækker hans Videbegjærlighed. Han antager, billiger, alt det, der siges ham, og gjør ikke den ringeste Vanskelighed eller Indvending; han finder, at det, der siges, er sandt, smukt og fortræffeligt, ja han optræder selv som Prædikant, og nu hører man ham tale om at plyndre Gudebillederne til Gunst for Kristendommen. Han beklager de Menneskers Forblindelse, der knytte sig til denne Verdens Goder, og han vilde, om det forlangtes, holde en prægtig Tale om den Lykke at kjende den sande Gud, at tjene ham, og paa denne Maade vinde det evige Liv. Idet man hører ham, skulde man troe, at han allerede var Kristen, men han er ikke kommet et Skridt videre. Og dog maa man ikke troe, at hans Ord ikke til en vis Grad skulde være oprigtige; han troer, hvad han siger, han taler gjerne derom, men bestandig som om en Ting, der ikke er til for ham og ikke vedkommer ham. Den kinesiske Beundrer af den kristne Tro ender da stundom med at erklære Missionæren, der beder ham at paaskynde sin Omvendelse, at han, om han end ikke er blind for den kristne Religions Skjønhed og Høihed, dog ikke seer, hvorfor man skulde forøge Livets Plager og Bekymringer mere end nødvendigt ved at beskæftige sig med et andet Liv end det nærværende og stræbe ud over sin Evne. Det Legeme, som vi see og berøre, koster os hver Dag den største Pleie og Omsorg, skulde vi da ovenikjøbet beskæftige os med en Sjæl, som vi ikke see, og et Liv, som vi ikke kjende. — Stakkels Kineser, han har Tro, men mangler blot et Par Gjerninger. Havde han været født i en europæisk protestantisk Statskirkes Moderskjød, saa var det med Gjerningerne faldet som af sig selv; thi han
[504] har jo Gaverne. Man tænke sig, at en saadan Mand havde studeret Theologi, og lært at præke i Pastoralseminariet: han var blevet til noget Stort; han var vist blevet mere end Provst, han var blevet Bisp og Sandhedsvidne.

Ved at lade Gjerningerne gaae paa det Timelige og Troen paa det Evige kan man ogsaa komme ind paa en anden Afvei, nærmest den pietistiske. Den Følelse paatrænger sig, at man her i det Timelige dog virkelig maa gjøre Noget for det Evige; men hvad skal man gjøre? Det Timelige er timeligt og bliver aldrig Andet. Saa maa man da begynde med at forsage det Timelige. Hvormeget skal man nu forsage? Ikke alt Timeligt; thi dersom man bogstavelig forsager alt Timeligt, saa døer man strax; man tager sig selv af Dage. Saa deler man da de timelige Ting og Gjerninger i to Klasser. Den første Klasse omfatter de nødvendige og tilladelige Gjerninger, saasom: at spise, drikke, sove, stifte Familie, drive borgerligt Erhverv o. s. v.; det heri indeholdte Timelige skal altsaa ikke forsages. Til den anden Klasse høre ikke blot saadanne Laster og Udyder, som

Politiet straffer, men ogsaa Handlinger, som det sædelige Samfund ellers anseer for uskyldige og tilladelige, f. Ex. at dandse, spille Kort og gaae paa Komedie, ja, hvad mere er: at elske sit Folk og forsvare sit Fædreland, sørge ved dets Ulykker, glæde sig ved dets Hæder, ære dets Minder og arbeide med paa dets Fremtid, regnes iblandt de Daarskaber, af hvilke Djævelen især fletter sine Garn, naar han lumsk gaaer omkring og fanger Sjæle i det Timelige. Men hvo seer nu ikke, at en registeragtig Opregnen, af hvad der skal forsages og ikke forsages, mere egner sig til at udklække forskruede Individer end til at optugte Karakterer. Vi ære den pietistiske Alvor, naar vi advare mod dens Feilgreb. Det er med Hensyn til de store, maaske forfærdelige, Aandskriser, *[505]* som Fremtiden stiller i Udsigt, en sand Lykke for vort Fædreland, at det i sin Literatur eier en Forfatter, som ud fra et pietistisk Standpunkt har paa den mest omfattende og gjennemgribende Maade opløst hele Pietismen; det er S. Kierkegaard.

At bryde med Verden, forsage Verden, afdøe fra Verden, det er og bliver, saalænge der er Kristendom til, en kristelig Grundfordring, en uafviselig Karakterfordring, idet der da ved Verden forstaaes, hvad vi alle vide, det sandselige, selviske, timelige, forfængelige Væsen. Fordringen er negativ, en umiskjendelig ægte Lovens Fordring. Hvori bestaaer nu det Pietistiske? Ikke deri, at »Idealerne forkyndes«, at Fordringen gjøres gjældende i hele sin Udstrækning; thi det er jo netop det Kristelige, og Enhver, der under Mildhedens Maske paa Blødsødenhedens Vegne tillader sig at fortie, fortone eller tilsløre den hellige Fordring, er ganske vist ikke en kristelig Karakter, endnu mindre et Sandhedsvidne, men en Forræder, der kysser den Korsfæstede. Nei, det Pietistiske bestaaer i noget Andet; det bestaaer deri, at den negative Lovens Fordring stilles i Evangeliets Sted, stilles op for sig, som om den selv indeholdt Betingelserne for sin Opfyldelse. Det er dette, der er det Uevangeliske. Nu laa det ikke blot i S. Kierkegaards exklusivt nervøse Individualitet — enten *Lydighed* i Tro eller en Plads i Daarekisten — og i hans ganske eiendommelige Karakterudvikling, men ogsaa i den Maade, hvorpaa han opfattede sin Mission, sin Kamp imod hvad han ansaae for en epikuræisk enerveret, i Verdslighed fortumlet, af »Præstevrøvl« bedøvet Samtid, at stille Fordringen, som han gjorde. Derved skete det, at hans Fremstilling af Kristen- *[506]* dommen, skjøndt den vitterlig indeholder alle Evangeliets Grundbestemmelser, fik et eget Skær, et Drag af Pietisme.

Men Pietisterne skulle neppe glæde sig, naar de betænke, hvorledes deres Verdensforsagelse her er gjennemført. At sætte den religiøse Alvor i at afholde sig fra Skuespil, Kort og Dands, klynke over Verdens Ugudelighed og for Resten være som Andre — en Smule Tyv i sin Næring, er ikke Alvor; naar en saadan Forsagelse vil udgive sig for

mere end, hvad den i mange Tilfælde vel kan være, en tilraadelig Varsomhed imod at falde i Fristelse, vil gjælde for fuld Alvor, hellig, dyb og gudelig Alvor, da bliver jo den Slags gudelige Alvor, hvad Enhver kan see, ligefrem af S. K. »udleveret til komisk Behandling«. Nei, Fordringen er, at Alt, ubetinget Alt, — ogsaa Næringsveien — skal forsages. Fordringen er, at Timelighedens Interesser alle skulle opbrændes i Aandens Ild, og det Selviske fortæres af Flammen. Det Ubetingede i Fordringen, at Alt, alt Timeligt uden Undtagelse, skal forsages, er det Ligelige, og denne Ligelighed er igjen det i Alvoren Ophøiede.

Men lad os nu see, hvorledes den ophøiede Alvor tager sig ud, naar Idealerne forkyndes, og en menneskelig Villie skal prøve paa at sætte det Evige i Karakter. »Overalt, hvor det Kristelige er,« siger S. Kierkegaard i »Kjærlighedens Gjerninger« (S. 63), »er ogsaa Selvfornægtelse, der er Kristendommens væsenlige Form… Men Elskov og Venskab er netop Selvfølelsens Høieste, er Jeget beruset i et andet Jeg. Jo
[507] fastere de tvende Jeger slutte sig sammen til at blive eet Jeg, jo mere slutter dette forenede Selv sig selvisk ud fra alle Andre. I Elskov og Venskabs Høieste blive de Tvende virkeligen eet Selv, eet Jeg. Dette er kun forklarligt, fordi der i Forkjærlighed er indeholdt Naturbestemmelse (Drift — Tilbøielighed) og Selvkjærlighed, der selvisk kan forene Tvende i et nyt selvisk Selv. Aandens Kjærlighed derimod borttager af mit Selv al Naturbestemmelse og al Selvkjærlighed, derfor kan Kjærlighed til Næsten ikke gjøre mig til Eet med Næsten i et forenet Selv… Er Du, m. T. (S. 67) maaskee, som det hedder en Dannet, nu vel, jeg er ogsaa dannet; men dersom Du troer ved Hjælp af »Dannelse« at komme dette Høieste nærmere, da tager Du høiligen feil. Og her stikker just Vildfarelsen; thi Dannelse ønske vi alle, og Dannelse har i Et væk det Høieste i Munden, ja, ingen Fugl, der kun har lært eet eneste Ord, raaber mere uafbrudt paa dette eneste Ord, og Kragen ikke mere uafbrudt paa sit eget Navn end Dannelsen altid paa »det Høieste«. Men det Kristelige er ingenlunde Dannelsens »Høieste«, og det Kristelige optugter just gjennem Forargelsens Frastød.… Du *skal* elske, Du skal elske din Næste som dig selv! (S. 70—71). Lad ikke være at troe, fordi Budet næsten forarger Dig, fordi Talen ikke lyder indsmigrende som Digterens, der med sine Sange indynder sig i din Lykke... Nei, elsk den Elskede trofast og ømt, men lad Kjærlighed til Næsten være det Helliggjørende i Eders Forenings Pagt med Gud; elsk din Ven oprigtigt og hengivent, men lad Kjærlighed til Næsten være, hvad I lære af hinanden i Venskabets Fortrolighed med Gud!.. Som Kristendommens glade Budskab er indeholdt i Læren
[508] om Menneskets Slægtskab med Gud, saa er dens Opgave Menneskets Lighed med Gud.… Forsaavidt Du elsker den Elskede, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen

Forkjærlighed.… Forsaavidt Du elsker din Ven, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen Forskjel. Men naar Du elsker Næsten, da ligner Du Gud.«

Enhver, der alvorlig vil lægge sig paa Sinde, hvorledes Modsætningen mellem Selvkjærlighed, det Ukristelige, og Aandskjærlighed, det Kristelige, her fremstilles, maa nødvendig blive opmærksom paa, at Fremstillingen indeholder to Forklaringer, der forklare hinanden saaledes, at Lys med Lys giver Mørke.

Første Forklaring. Den Kristne har ingen Elsket, ingen Hustru, ingen Ven; han har kun Næsten! Vil Nogen gjøre ham opmærksom paa, at han nødvendig maa staae i et andet Kjærlighedsforhold til sin Elskede, hvis han er forlovet, end til andre Piger, til sin Hustru, hvis han er gift, end til andre Koner; det hjælper ikke. Dersom han virkelig er i Karakter af, hvad her sættes som det Kristelige, vil han elske alle Piger, alle Mænd og alle Koner i den hele Verden ligelig, i samme Aand, med samme Inderlighed og paa samme Maade, thi han elsker i dem alle — Næsten. Vil Nogen minde ham om, at han foruden den almindelige Kjærlighed til alle Mennesker nødvendig maa nære en ganske særegen Kjærlighed til visse Mennesker, at han vel i sin Elskede skal elske sin Næste, men dog ogsaa omvendt i *denne* Næste sin Elskede, i *denne* Næste sin Ven: det er forgjæves. Det Øie, hvormed han skulde see den Elskede som den Elskede, Vennen som Ven, er slaaet ud; det var jo et hedensk Øje; saa ere de begge, den Elskede og Vennen blevne borte for ham: paa deres Plads staaer Næsten. Selv om *[509]* han kunde opdage dem, hvorledes skulde han vel kunne elske dem. Kjærlighed til den Elskede er Forkjærlighed, Kjærlighed til Vennen er Forkjærlighed; Forkjærlighed er Selvkjærlighed, Selvkjærlighed er selvisk, og det Selviske ugudeligt.

Anden Forklaring. Endskjøndt den Kristne i alle Mennesker kun elsker Næsten, saa har han dog Tilladelse til at have en Ven og en Elsket, som han særlig tør elske. »Elsk den Elskede trofast og ømt, men«.... »elsk din Ven oprigtigt og hengivent, men«.… Meningen kan umulig være, at den Elskede og Vennen blot skulle elskes som Næsten; i saa Fald vilde det gjentagne Men jo være uden al Betydning. Tilladelsen, om man vil, Formaningen maa forklares saaledes: Naar Du, den Kristne, blot ikke glemmer at elske hvert Menneske uden Forskjel, ogsaa din Ven, din Elskede, som din Næste, føi kun saa lidt Forkjærlighed til: elsk — med Forkjærlighed — din Elskede trofast og ømt; elsk din Ven med oprigtig og hengiven Forkjærlighed! Men hvad var nu Forkjærlighed ifølge den første Forklaring? Selviskhed, Synd, Ugudelighed! »Forsaavidt Du elsker den Elskede, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen Forkjærlighed. Forsaavidt Du elsker din Ven, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen Forskjel«. Og hvad er Forkjærlighed ifølge den anden Forklaring? Lidt Aflad, som Forfatteren tilbyder os, ikke for Penge,

det var Synd at sige, men gratis og af et godt Hjerte. Men er det dog ikke — fra Lovens Synspunkt — som sagde Forfatteren til sin alvorlige Læser med klare Ord: Nu veed Du, hvad Synd er, at det er Forskjelskjærlighed, Forkjærlighed. Men naar Du veed det,
[510] erkjender det, føler det og bøier Dig dybt for Idealet; synd saa kun — »trofast og ømt« med den Elskede, »oprigtigt og hengivent« med din Ven.

At det ikke kan falde noget besindigt Menneske ind at ville paadutte S. Kierkegaard en saa vanvittig Forvrængning af det Hellige, behøver vel neppe at anmærkes; heller ikke ligger Modsigelsen i Idealets Fordring som Ideal. Nei, Grundmodsigelsen, den isnende, skærende Modsigelse fremkommer derved, at Loven umiddelbart skal kræve af den Troendes Villie at sættes i Karakter som Lov. Det er dette, der med al gudelig Tale om Gjenfødelse, Besegling og Helliggjørelse er det Pietistiske. At udfolde Idealets Banner med Lovens Indskrift er at opløse Pietismen.

Vi vende os nu til den Grundtvigske Anskuelse, for at see, hvorledes det her forholder sig med Karakter og Villie. Grundtvig begynder ikke med Loven, men med Evangeliet; han taler ikke om Tro og Gjerninger, men om Aandens Kraft i »det levende Ord«, om Livets Fornyelse i Troen; han stiller ikke Aandens Krav i fjendlig Modsætning til Menneskets Naturbestemmelse, men forliger begge og finder Enhedens Udspring i Hjertet. Hvad følger saa heraf? De store Bud i Loven: Du skal elske Gud over alle Ting og din Næste som Dig selv, blive herved hverken oversete eller tilbagetrængte, men fremstillede i Evangeliets Lys, saa at det Befalende: Du *skal*, forvandles til en Forjættelse: Det skal gives dig at *kunne*. Paa hvilken Side er der nu, naar det, vel at mærke, gjælder ikke blot om Fordringen, men om Opfyldelsen, den dybeste Alvor? Aabenbart paa Evangeliets. Loven siger: Du *skal*, Du *skal*! og veed dog
[511] meget vel, at Mennesket ikke kan, hvad det saaledes skal. Men at fordre af et Væsen, at det absolut skal, hvad det vitterlig ikke kan, er ensidig Alvor. Evangeliet siger: Du skal, thi Du kan; det er mig, der giver Dig Kræfter. Just det, at der ikke fordres Andet eller Mere af Mennesket, end hvad Mennesket væsenlig kan, forhøier uendelig Fordringens Alvor. Oprindelig taget, begynder Evangeliet ikke med en Fordring, men med et Tilbud. Det fordrer ikke af Mennesket, at han paa egen Haand skal opfylde denne eller hin Lov, men det tilbyder en Gave, den Aandens og Kjærlighedens Gave, hvorved det bliver Mennesket muligt at opfylde Kjærlighedens Lov, endnu tydeligere: hvorved det bliver den guddommelige Kjærlighed muligt selv at fuldkomme sin egen Lov i Mennesket. Evangeliet henvender sig ikke med et Pligtbud, en Forskrift, til Menneskets Villie, begynder ikke med at sige: Du er forpligtet til at troe paa den Korsfæstede, forpligtet til at lade Dig døbe o. s. v. Nei, Evangeliet gaaer Inderlighedens

Vei, begynder med en Forjættelse og taler til Menneskets Hjerte, thi hele Mennesket er i Hjertet. Gjør Evangeliet saa maaske Troen til en dunkel Følelse, uden Aand og klare Tanker, uden Karakter og Villie? Ingenlunde! Men Evangeliet kjender ikke, vil ikke kjende nogen endelig Udstykning af vort indre Væsen; det vil tvertimod helbrede det Sønderrevne, hele det Delte og ophæve Stykværket: Følelse og Tanke, Aand og Villie maae i Sandhed være Eet, naar Mennesket skal komme til Reisning og faae Karakter. Evangeliet kjender ikke, vil ikke kjende nogen indre Splid mellem Aand og Natur; derfor søger det strax uden Omsvøb ind i Hjertet, thi kun i Hjertet er Aanden Natur, og Naturen Aand. En naturfjendsk Aand og en aandsforladt Natur ere uhyggelige *[512]* Forvrængninger af Liv og Sandhed. Vil saa Evangeliet maaske lokke Menneskene til sig og vinde dem ved at smigre det naturlige Hjerte? Ingenlunde! Evangeliet kjender det menneskelige Hjerte fra Grunden af og veed fuldt vel, hvorledes det staaer til derinde; men det veed ogsaa, at Hjertets Vei er Kjærlighedens eneste mulige Vei, at der er ingen anden. Dersom det kun gjaldt om borgerlig Retskaffenhed, om Pligternes Opfyldelse i Lydighed, kunde Aanden jo let bruge Magt, indjage Skræk og fremtvinge Lydighed. Men naar Lydigheden skal gaae i Eet med Friheden og have sin Grund i Kjærligheden, kan Aanden ikke bruge Magt, thi Kjærlighed lader sig ikke fremtvinge. Kjærlighed kan drive Frygten ud, men ingen Frygt i Himlen eller paa Jorden vil være i Stand til at drive Kjærligheden ind. Loven kan true, tvinge, tordne, befale: Du skal, Du skal! til evig Tid; dens Trusel er kold og gold og kan ikke føde Kjærligheden; men Evangeliet føder Kjærligheden — i Menneskets Hjerte. Dersom der i en menneskelig Natur ikke er Andet end selvisk Attraa, sandselig Begjær og Kjødets Lyst, da har Kristus aldrig havt nogen menneskelig Natur, og hans Evangelium er en Umulighed. Men naar Evangeliet gaaer til Hjertet og gjør, i guddommelig Forstand, det Naturlige aandeligt, og det Aandelige naturligt, da er det Alvor, hellig Alvor; thi det er ikke Menneskets kjødelige Hjerte, der raader for Evangeliet, men Evangeliets Aand, der raader i Hjertet.

Paa dette Grundlag kunne »Idealerne forkyndes«, Karakterer opbygges, Villien styrkes som Aandens Organ og »Kjærlighedens Gjerninger« øves. Men det vil da ogsaa sees, at hele Kjærlighedsbegrebet, opfattet fra den menneskelige Side, maa *[513]* undergaae en Forvandling. Selvkjærlighed og Forkjærlighed ere radikale Bestemmelser, uadskillelige fra al den menneskelige Kjærlighed, der fra nogen Side, i nogen Mening, paa nogen Maade skal kunne siges at have en naturlig Oprindelse. Rykke vi Selvkjærlighedens og Forkjærlighedens Forgreninger op med Rode, da gaaer Evangeliet bort og lader en naturfjendsk Aand med en naturløs Begyndelse tilbage.

Selvkjærlighed og Forkjærlighed ere tvetydige Ord; Tvetydigheden viser, at de kunne tilhøre baade det Laveste og det Høieste. Tag Forkjærligheden bort, hvad bliver der saa af Moderkjærligheden? Tag Selvkjærligheden bort, hvad bliver der saa af Kjærlighed til Næsten? »Elsk din Næste som Dig selv!« Men at elske sig selv er jo Selvkjærlighed. I selvisk Forstand er Selvkjærlighed Egenkjærlighed, og Egenkjærlighed uforenelig med Aandskjærlighed. For at magte Egoismen og udrense Egenkjærligheden, indgaaer Evangeliets Aand et naturligt Forbund med den dybere Selvfølelse, med Selvets Trang til evigt Liv, altsaa med den sande Selvkjærlighed; saa bliver Aandsfordringen fra Grunden af en Naturtilskyndelse, der vækker Villien ved Selvbekymring, og den ved Selvbekymring vakte Villie bliver Aandens Organ. At Selvopholdelsesdriften er en stærk Drift, det gjælder ikke blot i sandselig, men ogsaa i aandelig Forstand. Er det først i Alvor blevet et Menneske indlysende, at Egenkjærligheden er hans værste Fjende, da vil han hade Egenkjærligheden, ikke fordi han hader sig selv, nei fordi han elsker sig selv. At Aandsvillien hader Egenkjærligheden og hader den grundig, just fordi den hader af Selvkjærlighed, vil jo med andre Ord sige, at Villien af al Kraft
[514] bekæmper det Selviske, hører ikke op dermed, slaaer sig ikke til Ro, før Selvsygens Braad er døvet, og Dødsfjenden kvalt. Det er et Aandens Værk, og dog gaaer det naturlig til: i den sande Selvkjærlighed er det Naturlige aandeligt, det Aandelige naturligt. Med Forkjærligheden forholder det sig paa samme Maade. Al Forkjærlighed er naturlig og maa, forsaavidt den holder sig i sandselig Selviskhed, nødvendig forkastes af Aanden. Men det er kun det selvisk Indsnævrende, Partiskheden, Hildetheden, Forgabetheden i Forkjærligheden, ikke Forkjærligheden selv, som Aanden hader. Kjærlighed til Andre er for Mennesker umulig uden Forkjærlighed. Den virkelige Kjærlighed maa, som Alt, hvad der i Verden skal blive virkeligt, nødvendig begrændses. En ubegrændset Kjærlighed, en fuldkommen ligelig, almindelig Kjærlighed til alle Mennesker i al Almindelighed er vel en Sindets Udvidelse i Fantasi, men endnu ingen virkelig Kjærlighed, thi den er ikke Kjærlighed til noget virkeligt Menneske. Skal Kjærligheden blive virkelig, maa den begrændse sig; men idet den begrændser sig og vælger sin Gjenstand, bliver den Forkjærlighed. Det forstaaes af sig selv, at den falske Forkjærlighed maa forholde sig til den sande Forkjærlighed, ligesom Egenkjærligheden forholder sig til den sande Selvkjærlighed. Manden skal, efter Pauli Formaning, elske sin Hustru, som han elsker sig selv. Dersom Mandens Selvkjærlighed nu ikke er Andet end Egenkjærlighed, saa kan hans Kjærlighed til Hustruen, hvor inderlig, øm og sværmerisk den for Resten tager sig ud, heller ikke være Andet end en i Forkjærlighed omsat Egenkjærlighed, en Forkjærlighed, der selvisk udelukker Kjærlighed til

Næsten. Dersom hans Selvkjærlighed derimod i Sandhed er en for Egoisme luttret *[515]*
Aandskjærlighed, da vil hans Kjærlighed til Hustruen ogsaa fra første Begyndelse af være Kjærlighed til Næsten. Lad ham kun begynde med at have denne Næste som »den Elskede« og være nok saa lyksalig forelsket; dersom blot hans Villie er i Karakter af Tro, vil Evangeliets Aand indestaae for, at den Ild, der brænder i hans Sjæl, ufeilbarlig skal luttre det sandselige Væsen; lad kun de første umiddelbare Naturtilskyndelser svinde bort med Aarene, Kjærligheden vil dog ikke kølnes, men Inderligheden voxe med foryngende Kræfter og give Karakteren et Udtryk, der, endskjøndt det ikke er i Ungdommelighedens Blomstring, dog derfor er lige saa rigt, ja rigere, fordi det er aandelig forklaret og dog derhos ikke mindre naturligt. Har nogensinde nogen Mand bevaret og næret en saadan Kjærlighed til sin Hustru, da behøves her ingen Poesiens Herolder for at udbasune hans Erotik: Religionen vedkjender sig ham, at hans Liv har været i Aandens Tjeneste; Evangeliet giver ham det Vidnesbyrd, at han har elsket sin Næste som sig selv. Vil Nogen indvende, at en Begrændsning, som den her antydede, staaer altfor lavt under Idealets Fordring, at det ikke er nok at elske et eneste Menneske, allermindst sin Hustru, men at man skal elske ogsaa fremmede Mennesker, mange Mennesker, ja alle Mennesker: da maa hertil svares, at det netop i denne Sag ikke kommer an paa et Flertal. Næsten har, mærkværdigt nok, intet Flertal. Vi have ikke mange Næster, men kun en Næste, hver Gang i hvert virkelig personligt Forhold Næsten, *denne* vor Næste. Næsten er ikke blot Een i Alle, men ogsaa Alle i Een; den, der i Sandhed elsker et eneste Menneske som sin Næste, han elsker af Hjertet alle Mennesker, hvert Menneske uden Undtagelse, thi dersom han i sit Hjerte *[516]*
gjør Undtagelse, saa er hans Kjærlighed lige saa vel til de Flere som til den Eneste et egoistisk Bedrag. Han kan for den Sags Skyld gjerne elske ti Mennesker, dersom han gjør en Undtagelse imod det ellevte, saa er det Hele en Indbildning. Ligeligheden sigter paa Muligheden, thi den angaaer Sindelaget; men Begrændsningen sigter paa Virkeligheden, thi den angaaer Handlingen. Den, der har lært at elske sin Næste som sig selv, har meget i Verden at elske. Han elsker ikke blot sine Nærmeste, sin Familie, sine Venner, men ogsaa sit Folk, sit Fædreland. At ville elske sin Næste uden at elske sin Familie er maskeret Egenkjærlighed; at ville elske sin Familie og sine Venner, uden at elske sit Folk og sit Fædreland, er falsk Forkjærlighed. At elske sit Folk og sit Fædreland med sand Forkjærlighed er uendelig forskjelligt fra at være forgabet i sin egen Stamme og forgude saadanne folkelige Dyder, som i al deres Naturlighed dog altid ere parrede med tilsvarende Unoder og Lyder; at elske sit Folk med Forkjærlighed kan, saa sandt Forkjærligheden er i Karakter af Aand, umulig lede til enten at hade

eller ringeagte eller miskjende det Gode og Fortræffelige, der findes hos andre Folk, da en inderlig stærk og levende Forkjærlighed for sit eget Folk tvertimod er den eneste mulige Vei til at elske det Menneskelige i virkelige Mennesker, den eneste Mulighed til at Kjærligheden atter kan blive Kjød og Blod, at der kan komme Sundhed, Kraft og Marv i den ellers saa blege, almindelige Menneskekjærlighed.

Viis mig din Tro af din Karakter! Det Timelige skal forsages, og dog skal det
[517] kraftigen bruges; den Kristne skal »afdøe fra Verden«, og dog skal han, just han, leve i Verden, virke i Verden, arbeide paa at føre Menneskelivet fremad til rigere, sandere, fyldigere Udvikling i Verden. »Idealerne skulle forkyndes«, de høie Forbilleder paa Lidelse, Opoffrelse, Sjælekamp og Forsagelse stilles frem i det Herlighedens Lys, der straaler med evig Glands, og Lovens optugtende Bud: Du skal, Du skal! bestandig lyde med al sin Strenghed; og dog skulle vi Mennesker uden Skræk for Loven, i Frihedens, Selvforstaaelsens, Evangeliets, Kjærlighedens Aand begynde — ret menneskeligt med det Guddommelige, ret naturligt med det Aandelige, skulle i al Frimodighed med Glæde og Haab paa det Uforkrænkelige arbeide og virke midt i al denne Forkrænkelighed, denne Timelighed, denne Verdslighed: det er for et overfladisk Syn modsigende Fordringer. Viis mig din Tro af din Karakter! thi disse Fordringer ere Opgaver, paatrængende Opgaver, ikke for objektiv Viden og ræsonnerende Kritik, men for Karakter og Villie.

R. *Nielsen.*